

Osvrti, prikazi, recenzije

IN MEMORIAM

LUDWIG LANDGREBE

Četrnaestog kolovoza 1991. u osamdeset i devetoj godini umro je Ludwig Max Karl Landgrebe, nakon smrti Martina Heideggera i Eugena Finka posljednji bliski suradnik Edmunda Husserla i najbolji interpret izvornog smisla Husserlove fenomenologije.

Ludwig Landgrebe rođen je 9. ožujka 1902. u Beču, gdje je 1921. započeo studirati filozofiju i povijest. Nezadovoljan nastavom filozofije na bečkom Sveučilištu, nakon prve lektire Kantove *Kritike čistoga uma*, a pod utjecajem spisa Maxa Schelera, mladi Landgrebe dolazi u dodir s Husserlovim djelima *Logische Untersuchungen* i *Ideen zu einer reinen Phänomenologie und phänomenologischen Philosophie* i već u ljetnom semestru 1923. odlazi na studij u Freiburg i. Br., gdje 1927. godine promovira kod Edmunda Husserla doktorskim radom »Wilhelm Diltheys Theorie der Geisteswissenschaften«. O Landgrebeovoj iznimnoj nadarenosti govori već podatak da ga je Husserl odmah nakon ljetnog semestra 1923. učinio svojim privatnim asistentom, a njegov doktorski rad objavio u svojem čuvenom časopisu »Jahrbuch für Philosophie und Phänomenologische Forschung«.

Kao što je poznato, nakon dolaska nacista na vlast u njemačkoj Husserlu je bio zabranjen i pristup na Sveučilište u Freiburgu, pa je i njegov vjerni suradnik Ludwig Landgrebe svoju habilitaciju »Nennfunktion und Wortbedeutung, Eine Studie über Martys Sprachphilosophie« branio 1934. u Pragu kod Oskara Krausa, poznatog učenika Franza Brentana. Tako je Landgrebe postao docentom na Njemačkom sveučilištu u Pragu, gdje je ostao do dolaska

nacista u Prag 1939. Zahvaljujući *Cercle philosophique de Prague*, što ga je kao njemačko-češko fenomenološko društvo utemeljio Emil Utitz, Landgrebe je za vrijeme boravka u Pragu održavao suradnju sa svojim velikim učiteljem u Freiburgu, a nakon Husserlove smrti 1938, zajedno s Eugenom Finkom i Hermanom Leom van Bredom, radio na spašavanju Husserlove filozofske ostavštine. Još za boravka u Pragu Landgrebe je iz Husserlovih stenografskih rukopisa transkribirao i redigirao manuskript »Erfahrung und Urteil« i objavio ga 1939. u Pragu pod naslovom *Erfahrung und Urteil, Untersuchungen zur Genealogie der Logik*. Gotovo sve primjerke toga izdanja nacisti su uništili, tako da je to djelo postalo poznato i čuveno tek po svome drugom izdanju iz 1948. godine. Iz praškog razdoblja ostalo je trajno prijateljstvo s Janom Patočkom, koji je u isto vrijeme bio češki kad je Landgrebe bio njemački tajnik spomenutog *Cercle philosophique de Prague*. O tome je nedavno izvijestio Landgrebe u »Sjećanjima na svoj put Edmundu Husserlu i na suradnju s njim (*Edmund Husserl und die phänomenologische Bewegung*, Freiburg/München 1988, S. 24).

Osvjedočeni protivnik rasističke teorije i nacizma, Ludwig Landgrebe vrijeme drugog svjetskog rata provodi u akademskoj usamljenosti, i unutarnjoj emigraciji, kao službenik u jednoj trgovačkoj kući, u Hamburgu, gdje je u jesen 1945. postao docent, a 1946. ordinarius za filozofiju na Sveučilištu u Kielu. U proljeće 1956. prihvatio je poziv Univerziteta u Kölnu, gdje zajedno s Karlom-Heinzom Volkman-Schluckom vodi *Husserlov arhiv* i ostaje do

svojega emeritiranja 1970, a u Bergisch Gladbachu kraj Kölna živi do svoje smrti. Kölnsko razdoblje je i najplodnije razdoblje Landgrebeova života. Bio je jedan od najaktivnijih članova u *Marxismus-Kommission der evangelischen Studiengemeinschaft* i *Arbeitsgemeinschaft für Forschung des Landes Nordrhein-Westfalen*, a od 1967. do 1970. predsjednik der *Allgemeinen Gesellschaft für Philosophie in Deutschland*. Od 1970. član je *Rheinisch-Westfälischen Akademie der Wissenschaften*.

Filozofski radovi Ludwiga Landgrebea bili su zapaženi u fenomenološkoj literaturi već prije rata, da bi ubrzo nakon rata svojim fenomenološkim analizama i studijama i posebno svojom knjigom *Philosophie der Gegenwart* (1952) postao poznat i široj filozofskoj javnosti u svijetu, pa i u nas. Njegove filozofske studije nastajale su kao odgovori na središnja goruća pitanja vremena u kojemu je Landgrebe živio i djelovao, a sabrane su u slijedećim knjigama: *Phänomenologie und Metaphysik* (1949), *Der Weg der Phänomenologie, Das Problem einer ursprünglichen Erfahrung* (1962), *Phänomenologie und Geschichte* (1968), *Über einige Grundfragen der Philosophie der Politik* (1969) i *Faktizität und Individuation* (1982). U tim svojim brojnim studijama Landgrebe je tematizirao filozofiju kako u njenom povijesnom značenju od Aristotela i Descartesa preko Kanta, Hegela i Marxa do Diltheya, Husserla i Heideggera tako i u sustavnom aspektu od problematike svijeta (prirode i povijesti) preko biti čovjeka, njegova spoznavanja i djelovanja do pojma bitka i Boga. U svojem filozofskom istraživanju, finom fenomenološkom analiziranju, umnom promišljanju, iskazivanju i

deskribiranju najraznovrsnijih problema i fenomena svijeta i života Landgrebe ne zapada ni u pozitivizam i dogmatizam ni u mitologiju i iracionalizam, nego i najteže probleme filozofije i teologije pokušava pojmiti i primjereno osvijetliti i izraziti na uman način. Primjereno tim umnim uvidima oblikovao je svoj praktični život kao što je svojom pedagoškom i znanstvenom djelatnošću pomagao oživljavanju, razvijanju i obistinjanju uma i duha u svakom svojem slušatelju i čitatelju. Tako je Landgrebe postao učiteljem mnogim, i našim, suvremenim filozofima. Od godine 1962. često je gostovao na našim fakultetima i u Interuniverzitetskom centru u Dubrovniku ne samo kao vrsni stručnjak nego i kao naš iskreni prijatelj i promicatelj »ljudskosti čovjeka«, kako se i sâm izrazio u Popratnoj riječi našem izdanju svoje *Suvremene filozofije* (Logos, Sarajevo, 1976).

Otvorenošću, jasnoćom, dubinom i sustavnošću svojih misli Ludwig Landgrebe je značajno utjecao na razvitak suvremene filozofske misli i prije svega na izvorno oblikovanje fenomenološke filozofije kojoj je posvetio čitav svoj život. Stoga ćemo ga i mi sačuvati u trajnoj uspomeni kao zbiljskog mislioca i istinskog prijatelja, kojemu se najbolje možemo odužiti prevodenjem i ostalih njegovih knjiga na hrvatski jezik. Time bismo njegovo životno djelo učinili pristupačnim širem krugu našeg filozofskog čitateljstva i pomogli kako osobnom osvještavanju i samorazumijevanju tako i »uzajamnom razumijevanju«, umnom razvijanju i očuvanju »ljudskosti čovjeka« u suvremenom svijetu, jer tome je Ludwig Landgrebe posvetio svoj život i djelo.

Ante Pažanin